

COVID-19 Pandemi Döneminde Tele-tıp Uygulamaları

The Use of Telemedicine During COVID-19 Pandemic

Öz

Bilişim teknolojileri ve sistemlerinin ivmelenecek geliştiği çağda, tele-tıp uygulamalarının sağlık hizmetlerinin sunumundaki yeri önem kazanmaktadır. Yeni koronavirüs hastalığı sürecinde uygulanan sosyal izolasyon nedeniyle etkileşimin kısıtlanması, tele-tıbbın kullanım alanlarının çoğalmasını gündeme getirmiştir. Ülkemizde de e-sağlık uygulamalarıyla canlı doktor görüşmelerine rağbet artmaktadır, fakat tele-tıp yolu ile sunulabilecek sağlık hizmetlerinin işleyişine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, hekimlerin yükümlülüklerine, hastalara sunulan sağlık hizmetinin sınırlılığına, hangi durumlarda nasıl kullanılacağına, aydınlatılmış onamın gerekliliğine, ücretlendirme ve sigorta ödemelerinin nasıl yapılacağına ilişkin birçok sorun tartışmaya açılmıştır. Bu yazıda, pandemi sürecinde kullanımı artan tele-tıp uygulamaları, bu uygulamaların sağlık hizmetindeki dönüştürücü etkisi ve ortaya çıkarabileceği sorunlar irdelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Tele-tıp, COVID-19, Sağlık Hizmetleri

Abstract

In the age of information technologies, the use of telemedicine increased access to healthcare. The social isolation during COVID-19 pandemic brought telemedicine into a new light. In Turkey, e-health is becoming an emerging field during pandemic, but there is no regulation for physicians and practices in implementation of telemedicine. For this reason, responsibilities of physicians, limitations of telehealth services, the need for valid informed consent and insurance payments are open for discussion. In this paper, I will discuss increasing use of telemedicine, transformative effects of telemedicine on the healthcare system and consequences of use of telemedicine

Keywords: Telemedicine, COVID-19, Healthcare Services

Merve Çapacı¹, Serdar Özkaya²

¹ Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye

² Avicenna Hastanesi, Ortopedi ve Travmatoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

Geliş/Received : 18.05.2020

Kabul/Accepted : 28.05.2020

DOI: 10.21673/anoloklin.738672

Yazışma yazarı/Corresponding author

Merve Çapacı

Koç Üniversitesi Hastanesi, Maltepe Mahallesi, Davutpaşa Caddesi, No:4, 34010, Topkapı, İstanbul
E-posta: mcapaci14@ku.edu.tr

ORCID

Merve Çapacı: 0000-0001-7443-7051
Serdar Özkaya: 0000-0002-1347-8412

Bilişim teknolojileri ve sistemlerinin ivmelenerek geliştiği çağda, tele-tıp uygulamalarının sağlık hizmetlerinin sunumundaki yeri önem kazanmaktadır. Geniş bir çerçevede uzaktan verilen sağlık hizmetleri olarak tanımlanan tele-tıp, bünyesinde sanal gerçeklik, interaktif görüntüleme yöntemleri ve bilişim uygulamalarını barındırmaktadır. 2016 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan küresel e-sağlık anketi raporunda tele-sağlık “hastaların ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının birbirlerinden uzak olduğu durumda sunulan sağlık hizmeti” olarak tanımlanmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanarak hastaların tanı ve tedaviye yönelik bilgilendirilmesi, aradaki coğrafi engellerin aşılması ve bu sayede tedavi sonuçlarına katkıda bulunulmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Bu rapora göre ankete katılan ülkelerin %75’i tele-radyoloji uygulamasına, %50’si tele-sağlık politikasına ve %25’i devlet destekli tele-sağlık programına sahiptir (1). Tele-radyoloji, tele-patoloji, tele-dermatoloji ve tele-psikiyatri en çok kullanılan uygulama alanları arasında yer almaktadır. Yeni koronavirus hastalığı sürecinde uygulanan sosyal izolasyon nedeniyle etkileşimin kısıtlanması, tele-tıbbın kullanım alanlarının çoğalmasını gündeme getirmiştir. Pandemi döneminde sağlık kuruluşlarına erişemeyen ya da başvurmadan kaçınan hastalara internet üzerinden görüntülü görüşme ile sağlık hizmetleri sunulmaya başlanmıştır. Bu yazı, tele-tıp uygulamalarının pandemi döneminde hızlı bir şekilde benimsenmesinin ortaya çıkarabileceği sorunları ve sağlık hizmeti sunumundaki dönüştürücü etkisini irdelemektedir.

Uzaktan danışmanlık sistemleri, riskli grup olan kronik hastalar için sosyal izolasyonun korunmasına, hastaneye başvuruların önceliklendirilmesine ve kaynakların korunmasına katkı sağladığı için dünya genelinde büyük önem kazandı. COVID-19 salgını döneminde New York Üniversitesi Langone Tıp Merkezi’nin verilerine göre, 20 Mart ve 14 Nisan 2020 arasında, teletıp uygulamaları aracılığıyla yapılan acil başvurularının sayısı günlük 369,1’den 866.8’e (% 135 artış) yükselirken, acil olmayan başvurular günlük 94.7’den 4209.3’e (% 4345 artış) yükseldi. Bu acil başvuruların %56,2’si, acil olmayan başvuruların %17,6’sı COVID-19 ile ilişkili bulunmuştur (2). Kullanımı artan tele-tıp sistemleri sağlık

hizmetlerini sürdürülebilir kılmak adına yeni çözümler ortaya koymaktadır. Bu çözümler arasında psikolog ve diyetisyenler ile görüşmelerin sürdürülmesi, kronik hastaların izlemelerine devam edilmesi ve hatta COVID-19 taraması amacıyla kullanılması bulunmaktadır. Tele-tıp uygulamalarıyla geniş çaplı tarama yapılması için test merkezleri ve testi yapan kişiler ile koordinasyon kurulması, test merkezlerinin sayısı ve dağılımının yeterli olması gerekmektedir. Yalnız tarama amaçlı değil, hasta olan kişilerin izlenimi için de tele-tıp uygulamalarının kullanılabilmesi tartışma konusu olmuştur. Mercy Sanal Bakım Merkezi, yoğun bakım ünitelerinde yatan 60-100 hastanın durumunu uzaktan takip etme fırsatı sağlayan “elektronik yoğun bakım ünitesi (e-ICU)” izleme programını geliştirilmiştir (3). Pandemi döneminde, tele-sağlık sistemlerinin rutin kontrollerin ve sağlık danışmanlıklarının devam etmesini sağlamasının yanında, koronavirus ile mücadelede de gerek tarama gerek hasta izleminde kullanımı gündeme gelmiştir.

Ülkemizde pandemi döneminde 65 yaş üstü ve 20 yaş altı vatandaşların tabii olduğu kısıtlamalar ve sağlık kuruluşlarında bulunmanın yayılım riski taşıması, kaygıları arttırarak sağlık hizmetlerine erişimin sınırlandırılmasına yol açmıştır. Birçok özel sağlık kuruluşunda birçok departmanda canlı doktor görüşmesi sistemi başlatılmıştır. Bu görüşmeler randevu alındıktan sonra, bilişim teknolojileri aracılığıyla ve görüntülü bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Sunulan sağlık danışmanlığında kişisel verilerin nasıl korunacağı, hizmetin kapsamı ve yükümlülükleri belirsizdir. Ülkemizde 2015 yılında yürürlüğe giren “Tele Sağlık Servisi Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge” sağlık yardımı talebinde bulunan seyir halindeki deniz ve hava araçlarını, Türk Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde uzaktan tıbbi danışmanlık yapacak sağlık hizmetleri ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Yine 2015 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ile “e-Nabız ile Tele-tıp ve Tele-radyoloji Sistemi” kurulmuştur. Bu iki husus haricinde tele-tıp yolu ile sunulabilecek sağlık hizmetlerinin işleyişine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Hem bulaşıcılığı azaltmak hem de sağlık personelinin daha etkin kullanımı sağlamak amacıyla

kullanılan tele-tıp uygulamaları pandemi sürecinde sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırırsa da, uzaktan sunulan sağlık hizmetinin sınırlılığı ve meydana getirebileceği sorunlar göz ardı edilmemelidir. Dünya Tabipler Birliği'nin tele-tıp uygulamalarına yönelik bildirgesinde hasta-hekim ilişkisinde saygı ve güven temellerinin altını çizerek fizik muayenenin bu açıdan büyük önem arz ettiğini vurgulamıştır. Hekime ulaşılamayan durumlarda ya da kronik hastaların takibinde güvenli ve etkili olmak kaydıyla kullanılabilirliği belirtilmiştir. Tele-tıp hizmeti verilirken hasta verilerinin gizliliğine dikkat edilmesi gerektiğine ve tele-tıp uygulamalarının ayırt edici özelliklerine yönelik aydınlatılmış onam alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir (4). Ülkemizde pandemi döneminde kullanımı ivmelenerek artan videolu görüşme sisteminin sağlık hizmetlerinin bir alternatif olarak mı kullanıldığı, gelecekte hangi alanlarda kullanımına devam edileceği belirsizdir. Dünya Tabipler Birliği tarafından bildirilen hususlar çerçevesinde hangi hastaların tele-tıpla izlenebileceği, hangi durumlarda hastaneye başvuru önerileceği, yeni bir tedaviye uzaktan nasıl başlanacağı, aydınlatılmış onamın nasıl alınacağı ve içeriği düzenlenmelidir. Hastaların özel yaşamının ve kişisel verilerinin gizliliği hakkının, aydınlatılmış onam ile bilgilendirilme hakkının korunması gerekmektedir. Düzenlemeler yalnızca uygulamaların kapsamını değil, hekimlerin yükümlülükleri, sınırlı sunulan sağlık hizmetlerinden kaynaklanan tıbbi kötü uygulamaya ilişkin iddialara karşı Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası poliçesinin koruma sağlayıp sağlamadığını, uygulamaların ücretlendirilmesini ve sigorta geri ödemelerinin nasıl yapılacağını da kapsamalıdır. Pandemi döneminde kullanımı artan tele-tıp uygulamaları sağladığı avantajlar sayesinde gelecekte sağlık hizmetlerinin önemli bir parçası haline gelebilir. Bu sebeple, hasta ve hekim haklarının ve hasta-hekim ilişkisinin korunması için e-sağlık uygulamalarının bilimsel standartları belirlenmeli ve uygulama kılavuzları oluşturulmalıdır.

Finansal Kaynak: Bu makale ile ilgili herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Global diffusion of eHealth: Making Universal Health Coverage Achievable: Report of the third global survey on eHealth [Internet]. 2016. [cited 16 May 2020]. Available from: https://www.who.int/goe/publications/global_diffusion/en/
2. Mann DM, Chen J, Chunara R, Testa PA, Nov O. COVID-19 transforms health care through telemedicine: evidence from the field. *J Am Med Inform Assn* 2020 Apr 23; ocaa072.
3. Hollander JE, Carr BG. Virtually perfect? Telemedicine for COVID-19. *N Engl J Med* 2020 Apr 30;382(18):1679-81.
4. World Medical Association. Statement on the Ethics of Telemedicine [Internet]. 2018. [cited 16 May 2020]. Available from: <https://www.wma.net/policies-post/wma-statement-on-the-ethics-of-telemedicine/>